

דרשת
שבת הגדול

מאת
כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנת תשפ"ג לפ"ק

יוצא לאור ע"י
מוכז מועדני מלך וויזן
גליון אלף שני

נתנדב ע"י ידידינו
מוה"ר שמואל ראאב הי"ו

לעילוי נשמת

אביו הרה"ח ר' משה יצחק ב"ר שלמה ע"ה

נפטר ו' טבת תשס"ד לפ"ק

אמו מרת בילא קראסל ב"ר שמואל ע"ה

נפטרה ז' דחנוכה תשע"ד לפ"ק

ת.נ.צ.ב.ה.

להשיג אצל

מכון מעדני מלך וויען

185 Wilson St.

Brooklyn N.Y. 11211

718.388.1751.#117

דרשת שבת הגדול (פי' צו) תשפ"ג לפ"ק

בדין מצוה דאורייתא, אם לא עשאה כפי תיקון חז"ל אם יצא המצוה מן התורה

בקידוש מן התורה, אף על פי שהוא מצות עשה שהזמן גרמא, משום דאיתקש זכור לשמור, הואיל ואיתנייהו בשמירה איתנייהו בזכירה, על כן הנשים מוציאות את האנשים, הואיל וחייבות מן התורה כמותם. וכתב עלה במגן אברהם (סק"ב) דפשוט דקמן שהוא רק דרבנן אינו מוציא האשה שחייבת מן התורה, ועוד נראה דאפילו בן י"ג שנה חיישינן שמא לא הביא בי' שערות, דבמילי דאורייתא לא סמכינן אחזקה שהביא בי' שערות עד שיתמלא זקנו ע"ש.

אמנם בדגול מרבבה כתב לחלק בזה, דלפי מה שמבואר במגן אברהם (שם סק"א) דמצות קידוש היום דאורייתא בלא יין, ורבנן תקנו על היין, אם בן מדאורייתא בקידוש שאומר בתפלה סג', דקרא כתיב זכור את יום השבת, והרי זכר אותו, וקידוש על היין ובמקום סעודה, רבנן תקנוהו ע"ש. אם כן הא דקמן אינו מוציא האיש או

הנה יש מצות שחיובן היא מדאורייתא, ויש שחיובן היא רק מדרבנן, ויש הרבה נפקותות ביניהן. (א) כשמסופק אי קיים המצוה, דספק מצוה דאורייתא לחומרא, וספק מצוה דרבנן לקולא (כרכות כ"א). (ב) אי כופין אותו לקיים המצוה, דשיטת רש"י (כתובות צ"א: ד"ה מצוה) שרק במצוה דאורייתא כופין אותו עד שתצא נפשו, כמו סוכה ולולב, אבל לא במצוה דרבנן. (ג) במצות עשה דאורייתא אמרינן עשה דוחה לא תעשה, אבל עשה דרבנן לא דוחה לא תעשה דאורייתא (שאנת אריה סימן צו). (ד) במצוה דאורייתא מעכבת הכוונה, דמצות צריכות כוונה, אבל במצוה דרבנן אין צריכות כוונה (מגן אברהם סימן ס סק"ג). (ה) כל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתן (ראש השנה כ"ט). ולכן מי שחיובו הוא רק מדרבנן אינו מוציא מי שמחוייב מדאורייתא.

ועל פי זה מבואר בשלחן ערוך (או"ח סימן רע"ב) דכיון דנשים חייבות

אחר שחז"ל אסמכוה על כוס יין ובמקום סעודה דוקא, אם כן אף מן התורה לא יצא [וכן כתוב במנחת חינוך (מצוה לא אות ג)]. וקידוש על הכוס הוא כחיוב דאורייתא, וקמן שחיובו רק מדרבנן אינו יכול להוציא אחרים בקידוש גם כאשר התפללו כבר, כי עדיין לא יצאו בזה מצות קידוש היום ע"ש.

אמנם מה דפשיטא ליה להפרי מגדים ללמוד מהתוס', דבכל חיובי דרבנן, אם לא עשה כדבריהם לא יצא גם מן התורה, וכמו דבסוכה ושלחנו בתוך הבית לא יצא מדאורייתא, הוא הדין בקידוש, עד שלא יברך על הכוס ובמקום סעודה לא יצא חובתו גם מן התורה, יש לדון בזה, דשאני התם בסוכה, דאסרוהו רבנן לאכול בסוכה זו שמא ימשך אחר שלחנו, והוא עובר על דבריהם בישיבת סוכה זו, על כן גם מן התורה לא יצא. אבל מצות קידוש היום בדברים לא אסרוהו חז"ל, אדרבה הם מחייבים אותו להתפלל ערבית בכניסת היום ולקדש בו את השבת, כפי מצות התורה עליו, אלא שהוסיפו שלא די בזה, אלא שיקדש את היום גם על הכוס ובמקום סעודה. ולא רק שלא עקרו מצות קידוש בדברים, אלא גם אחר שתיקנו לקדש על הכוס, אנו מצווין לקדש אותו גם בדברים, ולמה לא יצא בזה מצות קידוש דאורייתא, אלא יש עליו הוספה של חיוב לקדש אחר זה גם על הכוס,

האשה, היא רק אם עדיין לא התפללו ערבית, דחיובן מדאורייתא, וחיוב הקמן דרבנן. אבל אם התפללו ערבית, כבר יצאו ידי חובת דאורייתא במה שהזכירו בתפלה, ושפיר קמן יוכל להוציאם, דאתי דרבנן ומפיק דרבנן ע"כ.

אך בפרי מגדים (פתיחה כוללת או"ח ח"ג אות ה, ובמ"ז סימן רסט סק"א) חולק על הדגול מרבבה, דכל מקום שרבנן נתנו תנאי בקיום המצוה, שצריך לעשותה באופן כך וכך, אם לא עשה כן אף מן התורה לא יצא. וחיליה מדברי התוס' (סוכה ג. ד"ה דאמר) במי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית דבית שמאי פוסלין, משום גזירה שמא ימשך אחר שלחנו. והלכו לבקר את רבי יוחנן בן החורנית ומצאאוהו שהיה יושב ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית, ואמרו לו אם כן היית נוהג לא קיימת מצות סוכה מימך (שם כח). וכתבו התוס' דאפילו מדאורייתא לא קיים ע"כ. וכן הוא בתוס' (ברכות יא. ד"ה תני) לגבי הקורא קריאת שמע בערב מוטה, כיון דלביית הלל אין נכון כדאיתא במתניתין כדאי היית לחוב בעצמך, לביית הלל לא עשה כלום, ולא יצא גם מן התורה ע"ש. וכן הוא ברבינו יונה (רי"ש ברכות) דכיון דאמרו חז"ל לאחר חצות לא יצא, אף מן התורה לא יצא ע"ש. על כן גם לענינינו מי שהתפלל תפלת ערבית בשבת, והזכיר שבת, דיצא מן התורה, מכל מקום

סגני, אמנם חכמים הוסיפו דלא די בכיטול אלא מחוייב בבדיקה ולבערו לגמרי מן העולם. ומעתה לפי דברי התוס' בסוכה, דלאחר תקנת חכמים לא מקיים המצוה אפילו מן התורה עד שיעשה כדבריהם, על כן סבירא ליה להרמב"ם דגם אם ביטל החמץ לא יצא מצותו מן התורה עד שיבער, ולכן כאשר יש לו ספק בהבדיקה הוי כספיקא דאורייתא. אמנם הראב"ד חולק, דשאני סוכה שאסרו חז"ל לישב בשלחנו בתוך הבית, ולכן כיון שעבר על דבריהם לא יצא גם מן התורה. אבל בבדיקת חמץ, לא רק שלא אסרו הביטול, אלא חייבו כל ישראל לכבול מצוה, כי גם הבדוק צריך שיבטל (פסחים 1), והיינו שלא הזיוו החיוב של תורה ממקומה, אלא חייבוהו בכיטול גם אחר תקנתם, רק הוסיפו הוספה על דברי התורה, שלא די בכיטול בעלמא, אלא יש להוסיף גם לבדוק ולבער, ולא מגרע מצות התורה כלל, על כן הבדיקה הוי רק דרבנן, וספק דרבנן לקולא.

והיינו כי דבר זה דומה למצות קידוש היום, כי בשניהם חייבו חכמים מתחלה לקיים המצוה דאורייתא, ולא עקרוה ממקומה, דבקידוש חייב תחלה לקדש היום בתפלה, והוסיפו אחריו מצות קידוש על הכוס. וכמו כן בתשבייתו חייבו חכמים לכבול החמץ כמצות התורה, והוסיפו עוד אחריו בדיקה

ושפיר יוצאין קידוש היום מן התורה בתפלה גם לדבריהם, אלא יש חיוב נוסף מדרבנן לקדש גם על היין, ושפיר העיר הדגול מרבבה, דאם קידש בתפלה ויצא חובתו מדאורייתא, שפיר יוכל הקטן להוציא בקידוש על הכוס שחיובו רק דרבנן, ואתי דרבנן ומוציא דרבנן. דבמצות קידוש לא הזיוו חכמים מצות התורה ממקומה, אדרבה חייבוה אותה גם אחר תקנתם, אלא הוסיפו קידוש גם על הכוס, וזהו רק הוספה מדבריהם.

ויתכן לומר דבזה יהא תליא מחלוקת הרמב"ם והראב"ד בידיני חמץ, דמבואר ברמב"ם (הי חמץ ומצה ב-) הניח תשעה צבורים של מצה ואחד של חמץ, ובא עכבר ונטל ולא ידענו אם חמץ אם מצה נטל, ונכנס לבית בדוק, צריך לבדוק, שכל הקבוע כמצה על מצה ע"כ. והיינו דאם יש ספק השקול בהבדיקה, אזלינן לחומרא וצריך לבדוק שנית. וכתב עלה הראב"ד, לא מיחוורא הא מילתא אלא לענין ביטול דהוי דאורייתא, אבל לענין בדיקה ספיקא דרבנן הוא ע"כ. ונדחקו המפרשים שם לבאר שיטת הרמב"ם, דהלא ספיקא דרבנן לקולא.

ולפי מה שנתבאר יש לומר, דהנה מצות בייעור חמץ חייבה תורה, אך ביום הראשון תשבייתו שאור מבתיכם, ומדאורייתא בכיטול בעלמא

הרא"ש פסחים קטו), דלדברי התוספות הנ"ל, מאחר שתקנו חכמים שצריך כוונה, אם לא נתכוין לא יצא מן התורה, ואם קיים מצות מצה בלי כוונה, ואחר זה נזדמנה לו מצה של איסור בגוונא דעשה דוחה לא תעשה, צריך לאכול האיסור דעשה דוחה לא תעשה ע"ש].

והיינו כי מצה שחייבו חכמים בהסיבה אינו דומה לקידוש שחייבו חכמים על הכוס, כי שם נשאר צורת המצוה גם לחכמים לקדש מתחלה בדברים בתוך התפלה, ואחר כך לקדש על הכוס, וכמו כן בחמץ, לבטל החמץ וגם לבדוק, אבל במצה הגבילו חכמים קיום המצוה שתהא בהסיבה, והוא לא עשה כן, ודומה לסוכה שהגבילו חכמים שתהא שלחנו בתוך הסוכה, וכאשר לא עשה כן לא יצא גם מן התורה. אבל יש לומר דאכתי לא דמי לסוכה, כי שם אסרו חכמים לשבת בסוכה ששלחנו בתוך הבית, וכאשר אוכל בסוכה זו עובר על איסור חכמים שגזרו שלא ימשך אחר שלחנו, אבל במצה אין איסור לאכול מצה בליל פסח בלי הסיבה, אלא חייבו הוספה בהמצוה שיאכלנו בהסיבה, והאוכל מצה בלי הסיבה אין בזה שום איסור, אלא שלא קיים תקנת חכמים, ושפיר יש לומר דקיים המצוה מן התורה, כי הסיבה היא מצוה נוספת מדבריהם, וחסר לו רק קיום המצוה דרבנן.

וביעור, ולא דמי ליושב ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית, שאסרו חכמים לעשות כן, ולכן לא יצא גם מן התורה. ואם כן סברת הדגול מרבבבה לגבי קידוש עולה כשיטת הראב"ד כנ"ל, וסברת הפרי מגדים עולה כשיטת הראב"ד, דכל מקום שיש תנאי מדרבנן באופן קיומה, לא יצא גם מן התורה כשהחסיר מדברי חכמים.

*

אמנם אכתי יש לדון בענין זה לגבי מצות אכילת מצה, בערב תאכלו מצות, דהתורה לא הגביל אופן אכילתו, ומן התורה יכול לאכול עומד או יושב או מיסב, וחכמים חייבו לאכול בהסיבה, ומבואר בשלחן ערוך (או"ח סימן תעב-ז) כל מי שצריך הסיבה אם אכל בלא הסיבה לא יצא וצריך לחזור ולאכול בהסיבה ע"ש. ומעתה יש להסתפק, אם אכל מצה בלא הסיבה, שצריך לחזור ולאכול, אם זהו רק מדרבנן לקיים מצות חכמים, או שגם מן התורה לא יצא עדיין חובת מצה, (ונפקא מינה דינא להחילוקים שיש בין מצוה דאורייתא לדרבנן וכנ"ל).

[שוב ראיתי במנחת חינוך (מצוה י אות כו) שכתב לדון בזה, גם לגבי מצות צריכות כוונה, דיש אומרים שהוא מן התורה (רשבי"ם פסחים קיד: ד"ה מצוה), ויש אומרים שאינו אלא מדרבנן (תוספות

*

ובאמת יש לחלק עוד בין דין סוכה שלא יצא גם מן התורה, לבין דין קידוש על הכוס או מצה בלי הסיבה, דיוצא מן התורה, כי בהחיובי דרבנן יש שני סוגים. חדא, שעשו גדרים וסייגים על דיני תורה כדי שלא להכשל שיעבור על דברי תורה, ודוגמת השבותים של שבת שעשו גדר וסייג שלא יכשל במלאכה, או שניות לעריות שלא להכשל בערוה דאורייתא. שנית, יש דברים שחידשו ברוב חכמתם לתקן דברים חדשים לכבודו של מקום, דוגמת הדלקת נר חנוכה וקריאת המגילה, שאין בזה סייג ומשמרת למצות התורה, אלא הם חידשו לעשות כן. [ולכן מצינו בגמרא (שבת כג.) שהקשו על חנוכה, היכן צוננו, ונחלקו אי מלא תסור, או משאל אביך ויגדך עיי"ש]. ועל דרך זה יש גם במצות ה', שחייבו ברכה על כל מצוה, אין זה לסייג ומשמרת אלא להידור מצוה, שהוסיפו לברך קודם קיום כל מצוה.

והנה סוג הראשון חייבה התורה לחכמים בכל דור ודור לעשות סייג לתורה, וכמו שאמרו (מועד קטן ה.) ושמרתם את משמרת (ויקרא יח-ל) עשו משמרת למשמרת עיי"ש. ושניות לעריות דרשו גם כן חכמים מקרא זו (יבמות כא.) ועל זה בא אחר כך ציווי התורה לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל

(דברים יז-יא). וכאשר צוותה התורה מצוה, וחייבה התורה להחכמים עשו משמרת למשמרת, על כן כאשר קיים המצוה שלא כתקנת חכמים, היסר בקיום המצוה גם מן התורה, שחייבה לעשותה כפי מה שיעשו החכמים המשמרת עליה. ולכן היושב בסוכה ראשו ורובו ושלחנו בתוך הבית, שעשו חכמים משמרת שלא תתבטל המצוה, שימשך אחר שלחנו, אם לא קיים מצות חכמים, גם מן התורה לא יצא. מה שאין כן בסוג השני, שהוסיפו חכמים פרטים להמצוה, ואין הם למשמרת התורה, אלא עשו הידור להמצוה, אם לא קיים מצות חכמים, ביטל ההוספה להמצוה, אבל עצם המצוה קיים מן התורה. ולכן בקידוש היום, שחייבו חכמים קידוש על כוס יין, וגם תהא במקום סעודה, שאין זה משמרת להתורה, אלא הוספה בכבוד היום, שיקדש היום על הכוס וסמוך לסעודה, אם לא עשה כן, לא נתבטל עצם המצוה מן התורה. וכמו כן במצות מצה שהוסיפו חכמים לאכלו בהסיבה זכר לחירות, אין זה משמרת להמצוה, אלא הוספה בכבוד המצוה, על כן גם אי לא קיים מצות חכמים, יצא מצות התורה.

*

וליתר ביאור, כי הנה על עצם סברת התוספות דהיכי דגזרו לא יצא ידי חובתו אפילו מדאורייתא, כתוב בשו"ת דבר אברהם (ח"ב סימן כו אות ז)

באכילתו כעת עבירה, וכל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, או הוי מצוה הבאה בעבירה, על כן לא יצא גם מן התורה. אבל בקידוש בדברים בתפלה, או ביטול חמץ, או מצה בלי הסיבה, שאין במעשה זו שום עבירה, כי לא אסרוה חז"ל, אלא הוסיפו תנאים לקיום המצוה, ולא נעשה מעשה עבירה בעשייתו בלי תקנת חכמים, על כן יוצא מן התורה, וחסר רק מצות חכמים.

*

והנה בעצם דברי התוספות, דלא קיימת מצות סוכה מימך, שגם מן התורה לא יצא כיון שעבר על דברי חכמים, יש חולקים על זה, דברימב"א (סוכה כח). כתב, לא קיימת מצות סוכה מימך, לאו דוקא, דהא סוכה גדולה וכשרה היא, אלא דאסרו רבנן שלא תהא שלחנו בתוך הבית גזירה שמה ימשך אחר שלחנו, אלא פירושו לא קיימת מצות סוכה כראוי וכרצון חכמים. ודכוותה (פסחים קמ"ג) מי שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו, שפירושו שלא קיים מצותו כראוי, אבל ודאי אינו מעכב ע"כ. וכן כתוב בר"ן שם.

ויש לומר דדבר זה תליא בדין מצוה הבאה בעבירה, המקיים מצוה דאורייתא, והיה בה עבירה דרבנן, אי יוצא ידי חובתו. דאיתא ברש"י (פסחים לה: ד"ה דמאי) דאינו יוצא ידי חובתו

לתמוה, הגע בעצמך שחט ונעשה בשחיטה פסול דרבנן, אטו בטל מינה גם שם שחיטה דאורייתא, והאוכל לוקה משום נבילה. והרי גם פסול מדרבנן לא בטל מיניה תורת הגט דאורייתא, ואם נתקדשה צריכה גם מהשני ע"ש. אך בעצם סברת התוספות מצינו שני ביאורים, בספר עמק סוכות (פוכה שם) כתוב, דאולי משום דרבנן נסמך על לאו דלא תסור יחשב כדאורייתא, ודעת רבא (תמורה ד) דכל מה דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני ע"כ. ובחידושי הר"י"מ (שבת כב) ביאר, דהוא משום מצוה הבאה בעבירה, כיון דעבר בשעת עשיית המצות על תקנת חז"ל הוי מצוה הבאה בעבירה, ואף מן התורה לא יצא ע"ש. ואם כן רק כאשר נעשה עבירה במעשיו, אז יש לומר דלא יצא חובת המצוה, כי העבירה מבטל המצוה, או משום דכל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, או משום דהוי מצוה הבאה בעבירה. אבל בשוחט בהמה באופן דפסול השחיטה מדרבנן, לא עביד האדם שום איסור במה שהרג הבהמה, ועל דרך זה במוסר לאשה גם שיש פסול מדרבנן, לא עביד שום איסור בהמסירה, ואין כאן שום עבירה שעל ידי זה יפסל המצוה, ומיושב קושיית הדבר אברהם.

ומעתה בשלמא לגבי סוכה, דאסרו חכמים לאכול בשלחנו תוך הבית שלא ימשך אחר שלחנו, ולכן יש

דגם באיסורא דרבנן איכא משום מצוה הבאה בעבירה ולא יצא, ודעת הרימב"א דאין דרבנן משום מצוה הבאה בעבירה, ולא נפסל המצוה מן התורה, אלא מדרבנן לא יצא ידי חובתו.

*

ובדרוש וחידוש לרבי עקיבא איגר (מערכה ח במסכת חגיגה) כתב בתוך הדברים, הגדול שתוקע שופר בראש השנה שחל להיות בשבת, קיים מצות שופר, דומנו גם בשבת, אלא דעבר על שבות דשבות ע"כ. ויש לעיין דלכאורה זה תליא במחלוקת הראשונים הנ"ל, לדעת התוספות בסוכה ששלחנו בתוך הבית שאסרו חכמים לישב בה, לא יצא מצותו גם מן התורה, הרי גם כאן אסרו חכמים תקיעת שופר גזירה שמא יעבירונו, ולא יצא מן התורה, ורק לדעת הר"ן והרימב"א יש לומר דיצא בתוקע בשבת מן התורה.

במצוה של דמאי, משום דהוי מצוה הבאה בעבירה ע"כ. וכתב בשער המלך (הי לולב ח-ה), דמבואר מזה דגם בעבירה רבנן אינו יוצא ידי חובתו ע"ש. אך בשו"ת תורת חסד (אוי"ח סימן ל אות ב ד"ה ומלכד) הוכיח מדברי התוספות (נדרים י. ד"ה אדם) דרק כשעבר עבירה דאורייתא הוי מצוה הבאה בעבירה ולא בעבר עבירה דרבנן. וכתב שם (סימן לא אות ה) במעמו, דאיסור דרבנן אין האיסור בעצם הדבר ובגוף המעשה, אלא שנאסר הגברא לעשותו מפני שהוא מחוייב לשמוע דברי חכמים (כמבואר בנתיבות סימן רלד סק"ג). ומצוה הבאה בעבירה הוא דוקא אם חל בעצם החפצא, אבל בעבירה דרבנן לא חל איסור בעצם החפצא ע"ש.

והתוספות בסוכה דאמרו שלא קיים מצות סוכה גם מן התורה, דהוי מצוה הבאה בעבירה, סבירא להו

* * *

ונראה להכמוז אומר (שם י"ז) לא תשנא את אחיך בלצנך, הוכח מוכיח את עמיתך, ולא תשא עליו חטא. וצרש"י לא תלצין את פניו צרצים (ערכין מו:) ע"כ. הנה התחיל לא תשנא את 'אחיך', ושז שניה הוכח מוכיח את 'עמיתך', ויש להצין טעם הדברים. וחז"ל (בבא

ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמור (ויקרא א-ב). צרש"י לכל דברות ולכל אמירות ולכל ציוויים קדמה קריאה, לשון חיבה ע"כ. לאמור, לא ואמור להם דברי כבושין, צשזילכס הוא נדבר עמי ע"כ. וכבר תמנהו לאין זה דברי כבושין רק דברי מעלה וחשיבות.

המוכיח, והמוכיח מעמיד עצמו כנגדו שהוא הצדיק, ומבקר מעשה בני אדם, אז קשה לו להכניע ולשמוע דברי ציבורת, ונעשה ציניהם מסך המזדיל, ומסיר אצלו משמוע, ואומר לו טול קורה מצין עיניך. אבל כאשר המוכיח מבקש טובתו, ונותן לו ההרגשה של אהבתו המבקש טובתו האמתית, שמגודל אהבתו אליו אינו רואה שיאבד עולמו. וכמו אב הממנהג בנו אהבו, שמרוב אהבתו אליו רוצה להדריכו בדרך הישרה, אז יקבל דברי המוכיח ואדרבה אם הוא רואה אצל המוכיח טול קורה מצין עיניך, ישמח גם הוא לשמוע, כדי שיוכל גם הוא לתקן מעשיו, כי אין ציניהם כאן מטרה אישית, אלא להתעלות צעדות בוראנו יחד. וכמו שכתב הרמב"ם (ה' דעות ו-י) המוכיח את חבירו, צריך להוכיחו צנו לצין עצמו, וידבר לו בנחת ובלשון רכה, ויודיעו שאינו אומר לו אלא לטובתו, ולהביאו לחיי העולם הבא ע"כ.

ועל דרך זה היה תוכחתו של רבי יוחנן בן נורי לרבי עקיבא, שהרגיש שמרוב אהבה אליו הוא מוכיחו, ולכן בכל תוכחה ניתוסף האהבה בו ביתר שאת. ומסיים לקיים מה שנאמר אל תוכח לך, כמו שפירש האלשיך שלא יוכיח בזולו לקראו בלשון גנאי לך, אלא הוכח לחכם, הלא חכם אתה, ולא מתאים זה לגודל מעלתך, ואז יאהבך.

מזיעה לא). דרשו, הוכח, אפילו עד מאה פעמים ע"כ.

ויש לומר כי מנחת תוכחה, לומר תוכחה לחבירו ויתקבלו הדברים אצל השומע, היא מעבודת הקשות במקדש, לפעמים המניעה מלד המקבל, כדאיתא בגמרא (ערכין טז:) אמר רבי טרפון תמה אני אם יש בדור הזה שמקבל תוכחה, אם אמר לו טול קיסם מצין עיניך [עון קטן שצידך], אמר לו טול קורה מצין עיניך [עון גדול שצידך, הלכך אין יכולין להוכיח שכולן חוטאים]. ולפעמים המניעה מלד המוכיח, כמו שאמרו (שם) אמר רבי אלעזר בן עזריה תמיהני אם יש בדור הזה שידוע להוכיח ע"כ. כי כדי שיתקבל התוכחה צריכין לידע איך יגיע אותה לפניו, ובאיזה אופן יעורר אותו, למנוח הדיבורים הנכונים המתאימים למהותו של מי שמוכיחין אותו. ועם כל זה אמר רבי יוחנן בן נורי, מעיד אני עלי שמים וארץ שהרבה פעמים לקה עקיבא על ידי, שהייתי קובל עליו לפני רבן גמליאל [כשהייתי רואה בו דבר גנאי], וכל שכן שהוספתי בו אהבה, לקיים מה שנאמר (משלי ט-ח) אל תוכח לך פן ישנאך הוכח לחכם ויאהבך ע"כ. והיינו שהללית להוכיח את רבי עקיבא, ואדרבה נתרבה האהבה ציניהם.

וביאורו הוא, כי בשעה שהאדם מרגיש שהוא מזולל צעני

מעלתכם, שהכל היא רק בשצילכם, ומתכווננו בגדול החשיבות שלכם, ורק בשציל זה אני ממשיך לומר לכם דברי כבושין שתתעלו עוד יותר.

ובאשר מדברים לפני ציבור חשוב, יראי ה' וחושבי שמו, שצאים מעצמם לשמוע דבר ה', כי לבס פתוח לקבל, והם נמאים ורעזים לדעת את קונם, תכלית הדיבורים הם רק שנזכה להתעלות עוד יותר, ולהכין עצמינו לגדול האורות שמתגלים בימים הללו, ויתן ה' שיהיו הדברים נכנסים אל הלב, ולהתעלות ציחד, ויהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' נורי וגואלי.

*

צו את אהרן ואת בניו לאמור, זאת תורת העולה וגו', והרים את הדשן אשר תאכל האש את העולה על המזבח (ו-3). וברש"י אין לו אלא לשון זירוז מיד ולדורות, אמר רבי שמעון ציודת נריך הכתוב לזרו במקום שיש חסרון כים ע"כ. ויש להבין אריכות הלשון 'מיד ולדורות', הלא כל מצות התורה הם לנצח, ומהו שהדגיש שהזירוז היא מיד ולדורות. גם מה שאמר דציותר יש לזרו במקום שיש חסרון כים, כי העולה כולה כליל, ואין הכהנים נהנים מן העולה אלא מעורה. ולכאורה זהו רק מניעת הריח ולא

ולבן צמנות תוכחה שינה הכתוב, הוכח תוכיח את 'עמיתך', ולא אמר אחיך כמו צרישא, כי התוכחה לא יתקבל רק אם יהא ההרגשה ציניהם שהוא עמיתך, הצירו ואוהבו, ורואה בטובתו, ואז יוכל לקיים הוכח תוכיח אפילו מאה פעמים, כי אדרבה יוסיף לו אהבה על תוכחתו כמו שמצינו צרבי עקיבא. ולא תשא עליו חטא, באופן שיגיע לו עלבון בתוכחתו, כי זה מורה שאין הוא אוהבו, שלא חס על כבודו. וכאשר התוכחה תצוא מעמיתו יקבל הדברים, ולא תשא עליו חטא, שתגרום שימאם בתוכחתך.

ובבזו כן התנהג ה' עם משה, שזהו ראשית דיבורו אליו מאהל מועד, ומכאן ולהלאה צמשך השנים יהא הרבה סוגים של דיבורי ה' אליו עבור ישראל, אמירה רכה, דיבור קשה, ציונים של עשיה. ואם רוצים לפעול שיתקבלו הדברים, הראה לו ה' הדרך לזה, שיש להקדים מתחלה קריאה של חיבה, משה משה, שירגיש שאוהבו מדבר אליו, ואז יוכל לדבר עמו גם דצרות קשות. וצפרט כעת שאמר לו ה' לא ואמור להם דברי כבושין, הראה לו ה' איך יש להקדים לפני זה לשון של חיבה. וגם הורה לו מה שיקדים לישראל תחלה, שקודם שיתחיל לדבר הדברי כבושין יאמר להם תחלה דברי חן, 'בשצילכם הוא נדבר עמי', ראו והכירו גדול

עבודות, שהוכשר ללילה, והיה גם אונס שינה, לנדד עיניו משינה כאור הבוקר, ושזב לרוץ לעלות בכבש שיוכל להקדים את חצירו, ועם כל זה יש ספק אם לא יקדימונו חצירו, ולא תגיע העבודה לידו לעשותה, והיינו הזירוז ע"כ.

וגראדה דלכן צא הנגינה על עבודה זו, ולבש הכהן מדו גד, והרים את הדשן, קדמא ואזלא מונח רביעי, כי לזכות לעבודת תרומת הדשן יש להכהן להקדים עצמו ולהזדרז בצוקר לילך להמקדש, ויש לו ארבע סיבות להמנע ממנו, עבודת לילה, אונס שינה, לרוץ ולעלות בכבש להקדים האחרים, ואחר כל זה ספק אם יגיע לידו, ויתכן שיחזור כמו שהלך עלי העבודה, וכיון שמונח צוה ארבעה סיבות להמנע, הולרך התורה לזוות על הזירוז, שעם כל זה יהא קדמא ואזלא.

אמנם כתב שם שזב, דאיתא צמסנה (שם טו.) שהכריזו קול צעורה, חדשים לקטורת בואו והפיסו. ובגמרא תנא מעולם לא שנה אדם צה, מאי טעמא, אמר רבי חנינא מפני שמעשרת [לפיכך לא היו מניחין אותו לשנות]. אמר ליה רב פפא לאציי מאי טעמא, אילימא משום דכתיב (דברים לג-י) ישימו קטורה באפק, וכתיב בתריה ברך ה' חילו, אי הכי עולה

נקרא חסרון כיס, ורוב מנות התורה אין להאדם ריוח ממון ממנו. גם למה כתב הזירוז אלל תרומת הדשן, ולא צפרשת הקרבת העולה לעיל צפרשת ויקרא. — ובמדרש (ויק"ר ז-א) דקדקו עוד, דמתחלת הספר ועד כאן, כתיב וערכו בני אהרן, וזרקו בני אהרן, ונתנו בני אהרן, וכאן עשה אהרן עיקר ובניו טפלים, לו את אהרן ואת בניו לאמור ע"ש. וטעמא צעי.

וגראדה דהנה צתורת משה (צפרשתו י.) ציאר, דאיתא צמסנה (יומא כג.) צראשונה כל מי שרואה לתרום את המוצח תורם, וצומן שהן מרובין, רצין ועולין בכבש, כל הקודם את חצירו צארבע אמות זכה וכו'. מעשה שהיו שניהם שוין ורצין ועולין בכבש, ודחף אחד מהן את חצירו ונפל ונשצרה רגלו, וכיון שראו צית דין שצאין לידי סכנה, התקינו שלא יהו תורמין את המוצח אלא צפיים ע"כ. ובגמרא, מעיקרא [קודם שאירע תקלה צמרוצחם] סבור [צית דין] כיון דעבודת לילה היא לא חשיבא להו [לכהנים] ולא אתו [לאינצויי עלה], כיון דחזו דקאתו ואתו לידי סכנה, תקינו ליה פייסא וכו'. איכא דאמרי מעיקרא סבור כיון דאיכא אונס שינה לא אתו, כיון דחזו דאתו וקאתו נמי לידי סכנה, תקינו ליה פייסא ע"כ. ואם כן לעבודת תרומת הדשן הולרך זירוז, מפני שהיא עבודה פחותה משאר

שהמנוחה כשרה צנינו כמו שנאמר (שמות כ-כא) יערוך אותו אהרן וצניו, אבל היה הוא מזדרז צמנוה הגדולה הזאת הרומזת לדבר עליון וסוד נשגב. ואולי נרמז לו זה מפסוק (ויקרא כד-ג) מחוץ לפרכת העדות יערוך אותו אהרן מערב עד צקר, כי זו צמר השם צימיו ע"כ. והיינו שכיון שהזכיר ה' שמו של אהרן צמיחוד על הדלקת המנורה, על כן זירו עמנו ארבעים שנה יום יום, שהוא בעצמו ידליקנה.

ובתורת משה (שם מ:) הוסיף עלה נופך, כי הנה הקטורת מעשרת, וכתיב (שמות לז) צהטיבו את הנרות יקטירנה, אם כן המטיב את הנרות לא היה מקטיר הקטורת. ואהרן כיון שהטיב את הנרות לא היה מקטיר קטורת כל ימיו, ואין זה חידוש כל כך, שהחליף עבודת הקטורת על הדלקת המנורה, שהרי אמרו (שבת עג:) מאן דרגיל צנרות הויין ליה צניס תלמידי חכמים, וניחא ליה צנה טפי, דטוב לי תורת פיך מאלפי זהב (תהלים קיט-עב). אמנם לכאורה היה אפשר לו לקיים שניהם, ולכל הפחות פעם אחת היה יכול להקטיר ולהניח לאחר להטיב, שהרי הקרבת הקטורת אפילו רק פעם אחת מעשרת, דמעולם לא שנה צה דם, קא משמע לן שצחו של אהרן שאפילו פעם אחת לא שינה מלהעלות את הנרות ולהקטיר קטורת תחתיה ע"כ.

נמי הכתיב וכליל על מזבחך [צההוא קרא גופא]. אמר ליה הא שכיחא והא לא שכיחא ע"כ. וצ"ש פירש דמסתברא דכי כתיב עושר, אדלח שכיחא, דאם לא כן נמצאו הכל עשירים. אמנם צחוספות ישנים פירש, דצחמת גם עולה מעשרת, ולא הפיסו עליה צחדשים, דכל אחד ואחד יכול להתנדב עולה, אבל קטורת אין יכולין להתנדב אלא אותה של ציבור ע"כ. הרי דעולה וקטורת מעשרת. ומעתה מסתמא מי שזכה צדשן, שוב לא היה צפיים דעולה וקטורת, ואם כן יש כאן חסרון כיס צמה שמזדרז לעלות צכצש, שמפסיד הקרבת הקטורת, וציותר צריכין לזרו צמקום שיש חסרון כיס ע"כ.

ולבאר הדברים ציתר ציאור, להצין ולהשכיל החשיבות של הכהן, שהגם שיש לו חסרון כיס, שמפסיד הקרבת הקטורת, הוא מזדרז לעבודת תרומת הדשן. דהנה מצינו צאהרן הכהן שנצטוה צהעלותך את הנרות וגו', והיא מצות הדלקת המנורה צצית ה', ואמר הכתוב ויעש כן אהרן אל מול פני המנורה העלה נרותיה כאשר צוה ה' את משה (צמדכר ח-ג). וצ"ש פירש להגיד שצחו של אהרן שלא שינה ע"כ. וצריך ציאור מה זה שצח לו, ולמה היה לו לשנות. וציתר צרמבין שם, ויעש כן אהרן, לומר שהוא היה המדליק אותן כל ימיו. ואף על פי

המעשים טובים של בניו, ונחשב כאילו חי להלאה, ואין צו מיתה רק שכיבה. וזהו שאמרו חז"ל (מעניית ה'): יעקב אבינו לא מת, שנאמר (ירמיה ל"ג) ואתה אל תירא עצדי יעקב וגו' כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים, מקיש הוא לזרעו, מה זרעו בחיים אף הוא בחיים ע"כ. והיינו דכיון שזרעו בחיים, שהשאיר אחריו זרע קודש שהם בחיים, כי רשעים בחיים קרוין מתים (ברכות יא:), אז גם הוא בחיים, ויעקב אבינו לא מת, ונאמרה צו רק שכיבה.

ובאשר יצא האדם לידי הכרה זו, שאין שום סכום כסף והב עולה יותר מבנים תלמידי חכמים ויראי ה', ויש לוותר עבור זה כל עניני עולם הזה, כי הוא מחליף עולם עומד בעולם עובר, אז בכל פעולה שעושה הוא נותן דעתו תחלה איך ישפיע זאת על חינוך בניו. ואם יש לו גם ספק קל שזה יזיק לחינוכם, או יקרר אותם מתורה ועבודת ה', ימנע ממנו בכל מחיר. ולדוגמא כאשר ירצה להכניס מהכלים החדשים הטכנולוגיים בבית, או ירצה ללכת בחול או לשבת ויום טוב לאיזה מקום, לא יקח בחשבון הנוחיות שיגיע לו מזה, רק ישים לבו ועיניו איך ישפיע זאת עליהם. ומכל שכן כאשר נוגע לשידוכים, שזהו העמיד של דורותיו, בנים ובני בנים, לא יסתכל על ממון

והמוזר השכל היוצא מזה עמוק מאד, כי האושר היותר גדול שיוכל אדם לזכות צימי חייו, היא כאשר יוכל לחנך ולגדל בנים מופלגים בתורה ויראת ה' טהורה, כי חוץ מהתענוג הרוחני שיש לו בעולם הזה, כאשר בניך כשחילי זיתים סביב לשלחן, יהנה מהם גם לנצח נחים, כי ימים יבואו אשר יעוצב העולם הזה הדומה לפרוזדור, ויכנס לטרקלין, שכיון שמת אדם נעשה חפשי מן התורה ומן המצוות (שבת ל.), ורק על ידי בניו שהשאיר אחריו יכול להתעלה גם אז, כי המעשים טובים של בניו שהדריכם לתורה יחשבו לזכותו. ורבינו הקדוש אמר קודם פטירתו, לבני אני לריך (כתובות קג.), ופירשו שכוונתו היה שמעתה נלך גם הוא לזכותם של הבנים שנשארו בחיים, וכמאמרם (סנהדרין קד.) צרא מוכה אבא. וכל ההון אשר טרח עליהם בחייו לא יהנה מהם רק בשנים הקצרות שהוא חי, ואין מלוין לו לאדם לא כסף ולא זהב ואבנים טובים ומרגליות (אבות ו-ט). אבל הטירחא שנתן לחינוך הבנים, מזה יהנה לנצח נחים.

ואמרו חז"ל (צבא בתרא קטז.) דוד שהניח בן כמותו נאמרה צו שכיבה, יואצ שלא הניח בן כמותו נאמרה צו מיתה ע"ש. כי המניח אחריו בן נדיק, הוא מתעלה בעולם העליון ממדריגה למדריגה על ידי

דוגמא צמעשה אצותיהם, ואינו דומה שמיעה לראייה, כי האומר לבנו לנצל כל רגע לתורה, ורואה אציו מצדו זמנו. או שאומר לו להתפלל בנחת ובכוונה, כי הוא עומד לפני מלך מלכי המלכים, ורואה אציו צא במאחר לתפלה ושח עם חצרו ותפלתו תפלה קצרה, לא יעשו דברי אציו עליו רושם. אלא מה שיראה אלל אצותיו צפועל, הם ישפיעו עליו ללכת בדרכיו. ולעומת זה הרואה אציו לומד ומתפלל וגותן נדקה, ואיך דיצורו בנחת עם הצריות, ואיך דיצורו צצית עם אמו צנעימות צלי כעס ומחלוקת. והשיחה בצעודות שצת מחובלים צתורה ויראה, ומשאו ומתנו צאמונה, מדקדק שלא לנגוע בצרותה של חצירו, ויראת ה' חופפת על פניו, דברים אלו נחקקים צלצ הצנים, ועושים רושם אדיר ללכת בדרכי אצותיהם.

ועיקר החינוך היא צראותם השמחה של מצוה, וההכנות והזרזות לקיום מצות ה'. כי המקיים את התורה כמצות אנשים מלומדה, התורה עול על צארו, מה יוכל לעשות, הוא נצרא יהודי ומוטל עליו לקיים מצות ה', גם אם ישמור כל התורה כולה, זה לא יעשה רושם כל כך על הצנים. אבל צראותם הזרזות להמצוה, איך עומד ומנפה ומתגעגע שיוכל כבר לקיים המצוה, ומכין עצמו לעשותה

רק על צית של תורה, ואשה יראת ה' היא תתהלל, או כאשר יעלה במחשבתו לשנות דירתו לעיר אחרת, יתבונן היטב אם יהא זאת ירידה לחינוך צניו.

אדרן קדוש ה', שההכן גדול צידו לצחור לעצמו כל סוג עצודה צמקדש, והיה לפניו שני דרכים, להדליק המנורה או להקטיר קטורת, אשר שניהם הם עצודה חשובה, הקטורת מעשרת, והדלקת הנרות מציאה התעלות צצנים תלמידי חכמים, הוא מוותר על מעלת העשירות עצור הצלחת צניו. וגם כאשר יוכל להדליק המנורה שלש מאות וחמשים פעמים צכל שנה, ורק יום אחד לצד יוותר כדי לעשות הקטורת, ויזכה לשניהם, מגיד שצחו של אהרן שלא שניה, כי הדלקת המנורה כל יום ויום צפני עצמה מוסיפה עוד עליו צהצנים, יצינו עוד יותר עומק התוספות, והוא לא יוותר אפילו דצר קטון צהתעלות צניו צשביל כסף וזהב של הקטורת המעשרת.

*

והנה לחנך צנים טובים והגונים, לא די צמה שילמד אותם דרכי התורה, ויזוה להם ללמוד ולהתפלל ולקיים מצות ה' ולהתנהג צמדות טובות, אלא הם צריכים לראות זאת

במשך השנה, וממונו מעבירו על דעתו ועל דעת קונו, לנגוע בממון שאינו שלו בתחבולות שונות, הוא מחנך בזה בן כמותו, באין אומר ואין דברים, ולא יועיל מה שמלמדו ללכת בדרכי טובים.

ובבר דצרנו במאמרם (סנהדרין קז.) כל הנושא יפת תואר יש לו בן סורר ומורה, דדרשינן סמוכין, פרשת יפת תואר סמוכה לפרשת בן סורר ומורה ע"כ. שאין זה לעונש על מעשיו, אלא תוצאה ממעשיו, כי יפת תואר התירה התורה, לא מפני שזהו הדרך הנכונה, אלא ירדה תורה לסוף דעתו, שאם אין הקב"ה מתירה ישאנה באיסור (רש"י דברים כא-יא). והבן רואה התנהגות אציו, שראה במלחמה יפת תואר ולקחה, אם הוא לא יכול לכבוש את תאותו, ואין מעצור לרוחו, מה יוכל כבר להשפיע על בניו שלא יאכלו תרטימר בשר וישתה יין, אתה הראת לו הדרך להיות נבל צרשות התורה, והוא פוחת והולך עוד יותר, ועושה מה שלבו חפץ, וכל הנושא יפת תואר סופו יש לו בן סורר ומורה.

ובזה נבוא לעניינינו, הכהן העובד עבודת תרומת הדשן, הוא משכים כאור הבוקר, הוא רוצה להיות מהראשונים אלל פתיחת השערים, כדי לרוץ ולהגיע למעלה בכבש להרים הדשן, בקומו ממשכבו אינו יודע

בהידור היותר גדול שידו מגעת, ובעת קיום המצוה הוא בוער צאש התלהבות על גדל זכייתו לעשות נחת רוח לקונו, זה משאיר רושם אדיר על הבנים ללכת בדרכי ה'. ועל זה צא התביעה, תחת אשר לא עזרת את ה' אלקיך בשמחה בטוב לבב (דברים כח-מו).

ועל זה אמר הכתוב צפרשתנו, והאש על המזבח תוקד צו לא תכבה (ו-ה). ללכאורה תיבת 'צו' נראה כמיותר. ופירש הגה"ק צעל אמרי אמת מגור ז"ל דזה קאי על הכהן עצמו, ששהיה אש המזבח יוקדת צו, להיות אש להצה צעזודת קונו ע"כ. ועל זה סיים הכתוב, שאם יתנהג כן או 'לא תכבה', שיריש אש הזה גם לבניו אחריו, ולא תכבה מהם ההתלהבות לעבודת הצורא. ועל זה דרשו צירושלמי (יומא ד-ו) לא תכבה אף במסעות, שגם כאשר יעוז הפרוזדור ויסע להטרקלין, ישארו דורותיו אחריו דבוקים בתורת ה'.

כאשר יש להאדם צביתו בניס לחנכם, יש לו להכיר כי כל פעולה שעושה, כאשר הבנים יודעים ורואים זאת, הן צבית והן צבית המדרש והן במסחר, באין אומר ואין דברים הוא מחנך בזה את בניו ללכת בדרכו, בין לטוב ובין לרע. ובזמן שרואה את אציו שקוע בתענוגי עולם, באופן אכילתו, או מקום נסיעותיו

העשירות של הקרבת הקטורת בשביל עבודה כזו שיספיע על בניס מהוגנים, בזה אהרן הוא העיקר, הוא עשה כן יום יום ארבעים שנה בהדלקת המנורה, שויתר על הקטורת כדי שיהא רגיל בנר להיות לו בנין רצון, ובניו הכהנים טפלים לו, שלמדים ממנו לעשות כמותו בעבודה תרומת הדשן, שגם אותו כהן מוותר על הקטורת, כדי להראות לבניו חשיבות הזריזות לעבודה ה', ובניס עובדי ה' חביבה עליהם יותר מהקטורת המעשרת.

וב"ק אבא מארי ז"ל היה רגיל בתחלת הסדר צליל פסח לומר, מה שכתוב בהגדה חתן סופר בטעם שלובשין הקיטל בגד המתיס צליל פסח, כי בהיות שמנזות היום למסור לבני ביתו סיפור יציאת מצרים, שזה משורשי האמונה, וכמו שנאמר (שמות יג-ה) והגדת לבנך ביום ההוא לאמור. וה' אמר למשה (שם יג-ב) ולמען תספר באזני בן ובן בן אב אשר התעללתי במצרים וידעתם כי אני ה', ולילה הזה מוכשר להורות הבנים ולחנכם ולחכמם בדרכי התורה, על כן כדי להשמר מחשש שיתעלל בדבר, זרוהו בזכרון זה של בגד המתיס, כי למענו יעש ולטובתו, ויתן אל לבו עת יבוא יומו האחרון, ולא ישאר לו מאומה רק הבנים הללו שקובצים כשתילי זיתים סביב לשלחנו ע"כ.

שיזכה לזה, כי יתכן שאחרים יקדמוהו, אבל לבו צוער לעבודה קונו, עד שלא יוכל לישון, הוא ינסה אולי יהיה הראשון. הרושם שזה משאיר על בני ביתו אין לשער, והבן שאל לאביו למה אתה משכים כל כך, הלא יש עבודת הקטורת אחר זה, תמתין קצת ותגיע לעבודה זו שמעשרת גם כן ויהא הרחצה בצית, ואביו אומר לו, זריזין מקדימין למנזת חשובה יותר מממון. זירוזו זו אין התועלת בה רק 'מיד' אלא גם 'לדורות', הבנים רואין בעיני בשר איך אביהם מחשיב עבודה קונו, והסינוך בזה לבניו עדיפא ליה מכל הון.

וע"ז זה אמרו 'אין לו אלא לשון זירוז', כי התוצאות מזה לא נוגע רק 'מיד', אלא משפיע על 'הדורות' אחריו. וביותר נוגע זירוזו במקום שיש גם חסרון כים, שמקדים עבודת תרומת הדשן קודם לקטורת, כי לשמש את קונו שעה אחת מוקדמת, חשובה לו יותר מהעשירות של קטורת, זה עושה רושם על דורותיו אחריו. ועל זה אמר דוד המלך, אשרי איש ירא את ה' במנזתו חפץ מאד, אז גבור בארץ יהיה זרעו דור ישרים יבורך (תהלים קיב-ה).

ול"ב בעבודת תרומת הדשן עשה הכתוב אהרן עיקר ובניו טפלים, כי מדה זו לוותר על

*

ומשגיח ויכול וכו'. אם כן האמות והמופתים הגדולים עדים נאמנים באמונת הבורא ובתורה כולה. ובעבור כי הקצ"ה לא יעשה אות מופת בכל דור לעיני כל רשע או כופר, יזוה אותנו שנעשה תמיד זכרון ואת לאשר ראו עינינו, ונעתיק הדבר אל בנינו ובניהם לבניהם ובניהם לדור אחרון וכו', והכל הוא להיות לנו בכל הדורות עדות צמופתים שלא ישכחו, ולא יהיה פתחון פה לכופר להכחיש אמונת האלקים וכו' ע"ש בארוכה.

ואנן אומרים, אני מאמין באמונה שלימה שהבורא יתברך שמו הוא צורא ומנהיג לכל הצוראים, והוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים. והיינו כי האמונה שיש צורא עולם, ולא נעשה מעצמו, גם גויי הארץ מאמינים. ומי שחושב שיתכן להיות עולם מבלי צורא, הוא שוטה ואינו מן הישוב. אבל אמונתנו עמוקה הרבה יותר, כי יש השגחה פרטית על כל נצרא בעולם צמיחד, הן על האדם, והן על צהמות ורמשים, והן על כל דומם וזומם. והקצ"ה לא רק שהוא צורא עולם אלא מנהיג לכל הצוראים, והמופתים והנסים בצמרים הם עדות נפלא על כל זאת, איך שידד הטבע של כל הצריאה, והראה השגחתו על ישראל, עד שגדולי החרטומים שבעולם שהיו צמרים, הודו ואמרו כי אכצע אלקים הוא.

ואפילו כולנו חכמים כולנו נבונים כולנו זקנים כולנו יודעים את התורה, מנזה עלינו לספר ציציאת מצרים, וכל המרצה לספר ציציאת מצרים הרי זה משובת. ויש להצין וכי היה הוא אמינא כי היודעים את התורה הם פטורים ממצות תפילין או אכילת מצה, הלא זהו תכלית כל התורה ללמוד על מנת לעשות, ומה משמיענו שגם עליהם מנזה לספר ציציאת מצרים.

אך הענין הוא, כי זכירת יציאת מצרים זהו שורש האמונה, וזה התחיל ה' את תורתו לישראל, אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים (שמות כ-ג). וכמו שציאר הרמב"ן (סוף פרשת בא), כי יש כופרים צעיקר ואומרים כי העולם קדמון, כחשו צה' ויאמרו לא הוא. ומהם מכחישים צידיעתו הפרטית, אמרו איכה ידע אל-יש דעה בעליון. ומהם שידו צידיעה ומכחישים צהשגחה, ויעשו אדם כדגי הים שלא ישגיח האל-צהם, ואין עמהם עונש או שכר ואמרו עזב ה' את הארץ. וכאשר ירצה האלקים צעדה או ציחיד ויעשה עמהם מופת צשינוי מנהגו של עולם וטבעו, יתברר לכל ציטול הדעות האלה כולם, כי המופת הנפלא מורה שיש לעולם אל-ה-מחדשו ויודע

בעיני צַר השגחתו של ה' על העולם. וצפרטו צליל הפסח שיש מנחה מיוחדת צהסיפור, הן לעצמו והן לצניו אחריו, להחדיר האמונה הזאת בצבו ולצ צניו, ולאכול מנה, מיכלא דמהימנותא, להיות זאת צַר מצשרו, שישאר טעם מנה צפיו גם אחר החג. ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה (שמות יג-י), אין ימים אלא שנה (כמוצות טו:), לשמור צקרבו את חג הפסח שישאיר עליו רושם על כל השנה.

*

ובקח לדוגמא ענין הפרנסה, ממונו של אדם, אשר הרצה כורעים צרך צוה, ורדיפת הון מציאה אותם להעצירם מדעתם ודעת קונם. מי שמאיר אצלו האמונה שהכל מושגח מן השמים, משאח ומתנו צאמונה, לא יגע בצרוטה של צבירו, כי מכיר צאמת שלא יגיע לו שום טווצת הנאה מזה, שאם המעות קצוצה לו מראש השנה, צלאו הכי יגיע לו זאת צדרך היתר, ואם לא קצוצה לו, לא יוכל להתחכם על גזירת הצורא, וכמה דרכים למקום שיפסידנו. — וכאשר הוא עוסק צמסחר, ועשה השתדלות לקנות או למכור, ולא הגיע לידו, הוא רגוע, שהרי הוא מושגח מלמעלה, והכל בגזירת עליון, וציד ה' להשלימו צאופן אחר. ואם ח"ו נגזר עליו הפסד, הוא

והמוצאין האמיתי הוא האיש המאשר ציותר צבעולם, הוא רגוע ושלו, כי מכיר שכל מה שעוצר עליו זהו מושגח מאדון עולם, אשר הוא אצ רחמן, ואין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה (חולין ז:), ומאחו לא תאח הרעות, וכל מה דעציד רחמנא לטב עציד. חיותו וצריאותו הוא ציד ה', פרנסתו קצוצה לו מראש השנה, זיווגו מוכנת לו ארבעים יום קודם יצירת הולד. הוא עושה ההשתדלות שחייב אותו קונו לעשות, והשאר הוא משליך כל יהצו על ה', ומתפלל לקונו אשר הכל הוא רק ממנו.

ואמונה זו מושרשת צתוך תוכו לצות כל ישראל עוד מאצרהם אצינו, אצל צפועל עד כמה זה מאיר צהאדם, לחיות צאמונה זו צכל המצבים, וצכל פינה שהוא פונה, צוה יש כמה מדריגות, ואין כל צני אדם שוין, וזה תלוי צריצוי ההתצוננות והדיצורים צוה, וכמו שפירש הרה"ק רצי מרדכי מלעכוויטש זצ"ל האמנתי כי אדצר (תהלים קטז-י), כאשר אדצר מזה תמיד יתעצם זאת צהאדם. אצדה האמונה ונכרתה מפיהם (ירמיה ז-כח), כאשר לא מדצרים מזה אז נחלש האמונה.

ולצבן ניתן לנו כל כך מננות זכר ליציאת מצרים, אשר שם ראו

תודה לאציו שלא השאיר אחריו שום ירושה, כי רק עבור זה הם זוכין לשבת אחים גם יחד, ואין מחלוקת ציניהם.

במה כואב הדברים לאומרו, וכי לא נאה יותר, כאשר האב זוכה להשאיר אחריו הון, ויחלקו זאת ציניהם בדרכי נועם, וישבו יחד הצנים יחד עם הממון. הלא רוב המחלוקת צירושה אינו בשביל שאין להם ממה לחיות או אפילו להשיא צניהם, כי יש להם די והותר, והם עצמם לא יאכלו מממון הזה לעולם, אלא בשביל כבוד עשרו, וירושה לצני בניו.

אבל המאמין האמיתי שמאיר לפניו האמונה נגד עיני צער שלו, אשר הכל מושגת מן השמים, ואין לחסר ולא להוסיף על מה שקצוב לו, לא יוצא לריב עבור ממון. וגם כאשר רואה שהפסידו אותו, לא יחזיק במחלוקת, כי מה שקצוב לו יגיע לפניו באופן אחר, ויהא הברכה שרוי בו, כי בממון גזול אין ברכה. ומה גם המפטם את בני ציתו מממון זה, שגופו וצערו נעשה מממון גזול, זה משפיע על הצנים לקור מדרכי התורה (כמו שכמוז באגרא דפרקא סימן קכו).

ובאגרת הקודש (בסוף ספר נועם אלימלך) כתוב, שמעתי מגדול אחד שאמר, זה היצר הרע של

מאוסר שנגע זה רק צממונו, והוא ובני ציתו חיים וצרואים, כי יש מאן דפרע צממוניה ויש מאן דפרע צגופיה ח"ו. — הוא מונע עצמו ממחלוקת עבור ממון, כי מאמין שאין אדם נוגע צמוכן לחצירו (יומא לה:), ומה שנקצב לו יצוא אליו גם בלא זה, וכמה דרכים למקום.

ובגמרא (מגילה כח.) שאלו תלמידי אה רבי נחוניא בן הקנה, צמה הארכת ימים, אמר להם וותרן צממוני הייתי וכו' ע"ש. ואין זה רק סגולה שעל ידי זה יש לו זכות למעלה להאריך ימים, אלא זהו צטבע, כי רוב דאגת האדם ועצרו הוא עבור ממון, וכאשר זוכה להתגבר להיות וותרן צממונו, שמאמין שהכל יש לו מידו של הקב"ה, שאין מעטור לצרכותיו, לא כועס ולא מתקנף, והוא תמיד רגוע צמנוחת הנפש, שמאריך ימיו של אדם.

סיפר לי צצבוע זו בן ארץ ישראל, שצא לשמחת נישואין אלל אחיו פה, וצסעודת השצע צרכות נתכצד לומר איזה דיצורים, ואמר ששמחה הוא לו להשתתף צשמחת אחיו. אלל שמחה יתירה הוא אללו שיושבים עשרה אחים יחד צאהצת אחים, בלב אחד כאיש אחד. וצודאי שאצותיו שצאו להשמחה, שמחיים לראות זאת אלל צניהם. אלל הוא רוצה להוסיף, שנותן

עבודה זרה אנשי כנסת הגדולה הרגו אותו (יומא סט:), והו תמיה גדולה, האיך אפשר להרוג המלאך שהוא גוף נקי זך ורוחני, אלא רק שהעבירו מאומנתו ראשונה. אם כן מה הוא אומנתו עתה, הלא כל מלאך נצרך לחיזה שליחות. אלא שנותנין לו אומנות הממון לצלצל בני אדם ברדיפת ממון ועושר, שזה קרוב לעבודה זרה בעו"ה, רק כריך להיות וותרן בזמנו וכו' ע"ש.

ולכאורה חכמי כריך ביאור, אם תעודת בריאתו היתה להיות יצרא לעבודה זרה, איך נתנו לו תפקיד אחר להיות יצרא דממונא. אבל באמת הכוונה כי היינו הך, כי הכתוב אומר (תהלים קטו-ד) עלציהם כסף וזהב מעשה ידי אדם, ופירשו כי כל כח בעולם שאדם מתייחס אליו, בלתי כח חלקי, זהו בחינת עבודה זרה. וכאשר האדם חושב שכחו ועוצם ידו עושה חיל, הרי יש כח בעולם בלתי כח חלקי, והו עבודה זרה, כי רק הוא הנותן לך כח לעשות חיל (דברים ח-יח). ועל כן אמר 'עלציהם', העבודה זרה שלהם היא, שחושב ש'כסף וזהב הם מעשה ידי אדם', שזכחו ופעולתו משיג זאת, כי לא כן הוא, אלא הכל קצוב מראש השנה. והו שהחליפו היצרא לעבודה זרה, אשר תחת לפתות לעבוד לעץ ואבן, יפתה לעבודה זרה אחר, אשר כסף וזהב מעשה ידי אדם.

ונראה דלכן מנינו ציגית מנרים שאמר ה' לאברהם, וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי, ואחרי כן יאלו ברכוש גדול (בראשית טו-ד), דלכאורה תיבות 'ואחרי כן' נראה כמיותר, ודי באמרו ויאלו ברכוש גדול. אך באמת היציאה ברכוש גדול יתכן שאין צוה ברכה, כי כמה מחלוקת וריב יוכל לזמות מזה, ואז יאלו שכרו בהפסדו. אבל אותו הדור שאלו צעיני צער הנסים והנפלאות במנרים, איך כל הבריאה מונהג בהשגחה פרטית מאת ה', והיה אמונתם ברום המעלות, עד שיאלו למדבר שממה, וגם צדה לא עשו להם (שמות יב-לט), שאמרו אין לנו כריכין לדאוג דלגת הצורא, הוא נותן לנו מזונותינו, והוא יכול להמציא לנו גם צמדבר. ובאמת נשלח להם ברכה בזמנותם, שמהחירה שהוציאו ממנרים אכלו שלשים יום, וטעמו צו טעם מן (קידושין לח:), ושזו זכו למן חרבעים שנה. כי להמאמין האמייתי יש ברכה של מועט המחזיק מרובה, שניצול מהפסקים שונות. אנשים כאלו הממון לא יעבירו אותם על דעתם ודעת קונם, ויכולים למסור בידם רכוש גדול, ויהא שלום במחנותם, ולא יאלו לריב עבור ממון. ולכן רק אחר שאמר ה' לאברהם, וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי, שיראו ישראל אותם ומופתים במנרים שיציא ה' עליהם, 'ואחרי כן' דייקא יאלו ברכוש גדול, ותהא צוה רק טובתם,

ארהב ישראל לפסח) והיו מספרים ציגיאח מנצרים כל אוחו הלילה, שהוא מלשון ספיר וצהירות. והיינו שהיה מאיר אללס האמונה דוגמת 'אוחו הלילה' שיאלו מנצרים.

והנה קריאת שמע היא שורש האמונה, שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד (דברים ו-7), ויש קריאת שמע של ערבית, שמקבל על עצמו עול מלכות שמים באמת, אלל אין זה מאיר אללו צפועל לראוחו נגד עיינו שאין לוח ממנו, אלל יושב בחושך ומאמין. אלל יש קריאת שמע של שחרית, שמאיר אללו צפועל כי אין עוד מלבדו, וכאשר התנאים הקדושים התעצמו צסיפור יגיאח מנצרים, עד שהיו מאיר עליהם אור גדול כמו אוחו הלילה, התעלו התלמידים עמהם צראוחם גדול מדריגותיהם, ואמרו רבותינו הגיע זמן קריאת שמע של 'שחרית', כעת זכינו לזמן כזה שאנו יכולין לקרות שמע צהארה נפלאה שמאיר כאור השמש צצהרים.

ובזה נצא צחורה, מה שהוצרכו לומר, שגם אם כולנו חכמים ונבונים ויודעים התורה מנזה עלינו לסקר ציגיאח מנצרים, שאין הכוונה על עצם המנזה, שזה דבר פשוט שכל אחד ואחד מישראל חייב לצטל מתורתו על כל מנזה צבתורה. אלל היה מקום לומר דכיון שתלמוד תורה

ולא יכשלו מהרכוש הגדול לסור מדרכי ה'.

*

והנה אנו אומרים צהגדה, מעשה צרבי אליעזר ורבי יהושע ורבי אלעזר צן עזריה ורבי עקיבא ורבי טרפון, שהיו מסובין צצני צרק, והיו מספרים ציגיאח מנצרים כל אוחו הלילה, עד שאלו תלמידיהם ואמרו להם, רבותינו הגיע זמן קריאת שמע של שחרית ע"כ. והכוונה כי באמת סיפור יגיאח מנצרים יוצאים גם צסיפור קצר, וכאשר משיב האצ לצנו עצדים היינו לפרעה וכו', יאל כצר ידי חוצת המנזה. אמנם התנאים הקדושים לא נתנו שינה לעיניהם, וישצו כל הלילה ציחד ועוסקים צסיפור יגיאח מנצרים, כי הגם שמנזות הסיפור יוצאים גם צשעה אחד, אלל להחדיר האמונה הזאת להיות עצם מעצמיו וצצר מצשרו, לזה צריכין ריבוי דצרים והתצוננות. וכדי שיאיר גם לעייני צצר, אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתך מארץ מנצרים, והוא מנהיג לכל הצרואים, ועשה ועושה ויעשה לכל המעשים, על זה היו עוסקים לסקר כל הלילה. והתעצמו כל כך צמחשצתם שיאיר אללס האמונה כמו שהיה צישראל צליל יגיאח מנצרים שראו השלמת כל העשר מכות שיאלו מיד ה', שאמונתם היתה אז צמדריגה נפלאה. וכמו שפירשו (עיין

המנוחה של לילה זו. אנו ממשיכים לומר שלא יסתפק צוה לדב, אלא אפילו כולנו חכמים כולנו נבונים כולנו יודעים את התורה, ויש מקום לומר כבר יצאנו ידי חובת המנוחה, ועתה נחזור ללמוד, כי תלמוד תורה כנגד כולם, אומרים לו שמונה יותר להמשיך לספר ציציאת מצרים, כי ריבוי הסיפור ישנה אותו למדריגה עליונה יותר באמונת ה', וכל המרבה לספר ציציאת מצרים הרי זה משובה, הוא עצמו נעשה משובה יותר. וראיה לזה הוא, מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע וכו' שהיו מספרים ציציאת מצרים כל אותו הלילה, ולא רק עליהם השפיע סיפורם, אלא גם תלמידיהם הושפעו ואמרו הגיע זמן קריאת שמע של שחרית, שמאיר אללס פסקו קריאת שמע של שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד.

כנגד כולם, די לחכמי ישראל לומר עבדים היינו, וכבר יצאו ידי חובת המנוחה, ויחזרו ללימודם. אבל לא כן הוא, כי יש דבר שחשובה יותר מתורה, וצא חזקוק והעמידן על אחת (חזקוק 3-7) ולדיק באמונתו יחיה (מכות 7ד), שיאיר אלל האדם אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, זהו קודמת לתורה. וציליל פסח, אשר יש אורות גדולות כימי נאחנו מארץ מצרים, ויכולין להמשיך על עצמו אמונת אלקי עולם כמו שהיה באותו לילה, זהו קודמת לתורה, ויש לנצל כל הלילה לעסוק ציציאת מצרים כדי לחזור בעצמו ובלב צני ציתו שיאיר אללס אמונת ה'.

ולבן אחר שהבן שאל השאלות מאביו, ואביו השיב לו עבדים היינו וכו', וכבר יצא צוה חובת

שליים פרישת צו (שבת הגדול) תישפ"ג לפ"ק

משה לכל זקני ישראל ויאמר אליהם, משכו וקחו לכם כאן למשפחותיכם וגו' (יב-כא). ויש להבין למה הוצרך להודיע מנוחה זו בראש חודש, ולא סמוך לעשור בחודש.

ובפישומו הענין, דהכתוב אומר, וילכו ויעשו בני ישראל

דברו אל כל עדת ישראל לאמור, בעשור לחודש הזה ויקחו להם איש שה לבית אבות וגו' (שמות יב-ג). הנה פרשה זו נאמרה למשה בראש חודש, שבעשור לחודש יקחו להם קרבן פסח, ולהקריבה ביום י"ד. ונצטוו למסור מנוחה זו לישראל תיכף בראש חודש (רש"י), וכן עשה משה, ויקרא

אמנם יש לומר עוד, דהנה משה רבינו אמר לישראל, משכו וקחו לכם זאן למשפחותיכם (יז-כא), וברש"י מי שיש לו זאן ימשוך משלו, מי שאין לו יקח מן השוק ע"כ. וזילקוט (רמז רז) איתא, רבי יוסי הגלילי אומר משכו ידיכם מעבודה זרה וכו' ע"ש. וזיאר צפנים יפות (פ' צא ד"ה איתא), דלכאורה איך יקחו זאן לפסח מהמזריים, הרי מזריים עובדין לצאנס, כמו שנאמר (צראשית מג-לז) כי לא יוכלון המזריים לאכול את העצרים לחם, כי תועבה הוא למזריים, והרי נעבד אסור לקרבן. אך אמרינן צגמרא (עבודה זרה גג.) מכרה או משכנה לישראל ציטלה, אבל מכרה לעכו"ם העובד עבודה זרה לא ציטלה ע"ש. ולכן הוצרך לזוות להם מתחלה משכו ידיכם מעבודה זרה, ואז יאז ציטול צהמכירה, וקחו לכם זאן של מצוה, ואין חשש נעבד ע"כ.

ודגה למשוך ידיהם מעבודה זרה, אחר שהיו שקועים צוה, עד שלא שמעו אל משה מקור רוח ומעבודה קשה (ו-ט), וצמדש (שמיר ו-ה) שהיה קשה צעיניהם לפרוש מעבודה זרה ע"ש. ואי אפשר להתהפך צרגעא חדא להשליך העבודה זרה ולהתדבק צה'. ועל כן צוה ה' למשה צראש חודש לומר לישראל, משכו וקחו משכו ידיכם מעבודה זרה וקחו לכם זאן של מצוה, כי צריכין על כל פנים

כאשר צוה ה' את משה ואהרן כן עשו (יז-כח). וברש"י וכי צבר עשו, והלא מראש חודש נאמר להם, אלא מכיון שקצבו עליהם, מעלה עליהם כאילו עשו. ומהו כן עשו, אף משה ואהרן כן עשו ע"כ. וציאורו הוא על דרך שפירש צבידורו של שבת (דרוש ד צ-ה) מה שאמר הכתוב וימל אצרהם את יצחק צנו צן שמונת ימים (צראשית כא-ד), והיה לו לומר צן שמונה ימים. אך תיכף כשהוליד אצרהם את יצחק היה מתאוה ומשתוקק לקיים מצות מילה, אלא שה' הגביל לו מיום השמיני והלאה ימול צשר עלתמו, וה' הרואה ללצב, ומצרק מחשבה טובה למעשה (קידושין מ.), העלה לו כאילו קיים מצות מילה כל השמונה ימים כולם, כי רצונו וחפצו היה לזה. וזהו שהעיד הקרא עליו, שמל את יצחק צנו צן שמונת ימים, התכללות כל השמונה ימים רצופים יחד ע"כ.

ובצו כן ישראל צמצרים שנצטוו צראש חודש על לקיחת הפסח צעשור, השתוקקו לקיים המצוה תיכף מצו צשקותם לעשות מצות ה', אלא ה' הגביל להם עד יום העשור, אבל הכתוב מחשיב עליהם כאילו עשאו, וילכו ויעשו צני ישראל כאשר צוה ה' את משה ואהרן.

ואיתא במשנה (פסחים 15.) מה צין פסח מצרים לפסח דורות, פסח מצרים מקחו מצעשור. ובמאירי שם (ד"ה וזה) שאין להקדים או לאחר לקיחתו מהיום העשירי ע"ש. ויש להצין טעמא, מה איכפת לן אם יקדים לקיחתו קודם העשירי. וגם למה זה נוהג רק בפסח מצרים ולא בפסח דורות.

ונראה להנה דברי יואל (פ' בא רמח): כתב בטעם שקורין שבת הגדול, עבור הנס, שהיו שנייהם קהות כשראו שקשרו ישראל טלה בכרעי מטתם לשחטו במזות השם (טור אור"ח סימן תל), ולכאורה למה יחסוה אל השבת דייקא. אך מצוהר ברמז"ן (שמות יד) כי התחלת מכת הארצה היתה בתחלת ניסן, וכל מכה היתה משמשת שבעה ימים, נמצא צו' בניסן פסק הארצה, ואחר כך היה החושך שבעה ימים, ואם כן שבת של בעשור לחודש היתה באמצע ימי החושך, ואם כן לא ראו המצריים כלל שישראל לוקחים שה לפסח, ומהו הנס. אך בספר חוט המשולש בשערים (פ' בא) מצוהר שבמכת חושך לא שימשה המכה בשבת ע"ש, ועל ידי זה נתפרסם הנס. ולכן ייחסו הנס ליום השבת, כי רק בשביל שהיה בשבת ולא שימשה אז החושך, על כן היה הנס. ומיושב גם כן למה לא קורין כל הימים מעשרה בניסן עד ערב פסח

ימים אחדים להגיע לדרגה זו למשך הימים מעבודה זרה. והגם שלקחת האלף היא מצעשור, אבל משכו ידיכם מעבודה זרה זריכין להתחיל תיקף, כדי שיוכלו בעשור ליקח האלף של מנחה. ועל זה אמר הכתוב, וילכו ויעשו בני ישראל כאשר צוה ה' את משה ואהרן, שמשכת הידים מעבודה זרה התחילו תיקף לעשותה, כדי שיוכלו לנתק עצמם לגמרי עד יום העשירי.

ובאמת הציווי של משכו ידיכם מעבודה זרה, כולל בתוכה לא רק עבודה זרה ממש לעבוד לאלף, אלא כל עבודה לה' שאינה בלתי לה' לבדו, יש בעבודה זו נד זרות. ומה גם כאשר יש לו פניות שונות, להתרחות לבני אדם, שיש בזה בחינה של עבודה זרה, וכמו שפירש בנועם מגדים (פ' יתרו) לא יהיה לך אלהים אחרים על פני (שמות כג), בשעה שאתה עומד ועובד לפני, לא יהיה לך פניות, שיש לו אדנות של אותו אדם שעושה בעבורו ע"ש. ולכן גם משה ואהרן כששמעו משכו ידיכם מעבודה זרה, חששו גם על עצמם ברוב ענותנותם אולי אין עבודתם שלימה בלי פניות, ואף משה ואהרן כן עשו, למשך ידיהם מעבודה שהיא זרה, ולהיות נכון ליקח אלף של מנחה.

אח כליהם, וכשיצאו והיו שואלין מהן, והיו אומרים אין צדינו כלום, אומר לו אני ראיתיו בציתך ובמקום פלוני הוא (שמו"ר יד-ג) ע"כ. ואיחא במכילתא, וחמשים עלו בני ישראל מארץ מצרים (יג-ח). אחד מחמשה, ויש אומרים אחד מחמשים, ויש אומרים אחד מחמש מאות ע"כ. ואם כן מתו אז במכת חושך רבבות מישראל. ונראה כי הרשעים מתו בשלשת ימי האפלה הראשונים, שלא יראו המצריים שישראל טרודין בקצורת מתייהם, ואחר זה היו פנויים בשאר ימי החושך לחפש בכליהם ע"כ. ומעתה אם היו לוקחין השה לפסח קודם צעשור, הרי עדיין הרשעים היו חיים, שהרי מתו צו' וצח' וצט' ניסן, והיו נשארים רבבות קרבנות שמתו בעליהן, והיה גם משתנה המנויין על כל קרבן פסח, שאין לך פסח שלא היו מנויין עליו רבים, על כן צא הציווי שיהא מקחו מצעשור, אחר שכבר מתו כל הרשעים, ולא נשארו רק הכשרים שיצאו ממצרים, שהמה יקיימו מצות הפסח כראוי.

*

ויש לומר עוד צטעם דנקרא שבת הגדול, כי הנה חג הפסח איקרי שבת, כמו שנאמר (ויקרא כג-טו) וספרתם לכם ממחרת השבת. וענינו הוא כי יום השבת משפיע על

ימים גדולים, כי אחר השבת חזרה מכת החושך, ושוב לא ראו המצרים כלום ע"ש. ולפי זה ג' ימים הראשונים היה צו' ות' וט' ניסן, ושבת היה עשירי צניסן ולא היה חושך, ושוב צ"א וי"ג וי"ד ניסן היה שלשה ימים האחרונים, והם יום ראשון ושני ושלישי, וציום י"ג אמר לו כחצות הלילה למחר אני יוצא בתוך מצרים, ויצאו ציום חמישי. [ועיין במגדים חדשים (שמות י-ד) שהציא כן צסם הגאון צעל פני יהושע].

והנה הא דאמרו דפסח מצרים מקחו מצעשור, נסתפק בחזון איש (א"ח סימן קכד ד"ה פ"מ) אם צריך אז להקדישו, או שדי ביחוד והזמנה לשם קרבן ע"ש. ובטורי אבן (מגילה כט: ד"ה כמאן) מבואר שפירש שהמקח הוא שמקדישה לקרבן ע"ש. ונראה דגם המינוי על הפסח, הוצרך להיות מצעשור, דהרי הציווי היה לכל אחד מישראל שיהא מקחו מצעשור, ואם כן מצות הקיחה בישראל היה על ידי שהיו ממניין על הקרבן ההוא, והקדישוהו לפסח צסם כל המנויין.

וברשיי (י-כב) ולמה הציא עליהם חושך, שהיו בישראל צאות הדור רשעים ולא היו רוצים לצאת, ומתו בשלשת ימי אפלה, כדי שלא יראו מצרים צמפלתם ויאמרו אף הן לוקין כמונו. ועוד שחפשו ישראל וראו

טעם דפסח איקרי שבת, כי בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל, דאמר קרא (שמות יב-מב) ליל שמורים, ליל המשומר וזא מששת ימי בראשית (ראש השנה יא:) ע"ש. ואם כן חג הפסח הוא זמן הגאולה, יום שכולו שבת (תמיד לג), על כן קראה הכתוב בתואר שבת. והנה כל השנה כולה השבת משפיע רק על ששה ימים, אבל שבת זו קודם הפסח משפיע גם על הפסח, שזוהי נכלל כל השנה כולה, וגם לרבות על יום שכולו שבת, והוי 'שבת הגדול', שמיניה מתברכאן ימים רבים, יותר ממה שמתברכין בשבתות של כל השנה, ולכן איקרי שבת הגדול.

כל הששת ימי המעשה, ויצרך חלקים את יום השביעי (בראשית ג-ג), וכל ברכאן דלעילא ותתא ציומא שביעאה תליין (וזה"ק ח"ב פח.). וכמו כן חג הפסח יש צה בחינת שבת, שמשפיע על כל השנה כולה, וכמבואר בדברי האר"י ז"ל שמי שהוא שמור ממשוהו חמץ בפסח מוצטח שלא יחטא כל השנה. ופירשו (עיין קדושת לוי פ' צה ד"ה ושמרת, בני יששכר ניסן ד-ו) ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה (שמות יג-י), שזה משפיע על כל השנה, אין ימים אלא שנים (כתובות נז:) ע"ש. וזהו שאמר המן לאחשורוש, דמפקי לכולא שתא בשבת היום פסח היום (מגילה יג:). ויש עוד

